

Valikuvõimalusi Eesti Euroopa Liidu teabevahetuspoliitika ajakohastamiseks

Õnne Mets (RiTo 15), Eesti Rahvusraamatukogu Euroopa Liidu infokeskuse infospetsialist

Eesti Euroopa Liidu teabetegevuse üldeesmärk peaks olema sama mis Euroopa Liidu teabevahetuspoliitikal: rakendada kommunikatsioon demokraatia tugevdamisse.

14. septembrini 2003 oli Eesti Euroopa Liidu teavitustööl kindel eesmärk: jõuda selleni, et kodanikud teeksid Euroopa Liiduga ühinemise kohta teadliku otsuse. Samal ajal avaldati arvamust, et pärast liitumist on teabetegevus vähemalt sama tähtis (Juhan Parts Postimehes 15.09.2003, Eesti Päevalehes 20.09.2003; Henrik Hololei ja Kristi Liiva Eesti Päevalehes 16.09.2003; Villu Känd Postimehes 19.06.2004; Hannes Rumm Riigikantselei aastaraamatus 2003). Dokumenti, mis analüüsiks muutunud keskkonda teabevahetuse seisukohast või oleks 2004. aastast aluseks Eesti Euroopa Liidu kommunikatsioonistrateegiale, ei ole vastu võetud.

Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustik pole liitumiseelse perioodiga võrreldes muutunud. Kolm infokeskust (Rahvusraamatukogus, Kaubandus-Tööstuskojas ja Tartu Ülikoolis) ning üks ametnik igas maavalitsuses tuginevad iga-aastastele tööplaanidele. Prioriteetsed teavitusteemad seab võrgustikku koordineeriv Riigikantselei Euroopa Liidu teabetalitus. Enam ei tegutse Avalikkuse Teavitamise Töögrupp, mis koosnes ministeeriumide ja infokeskuste esindajaist. Koostöös Euroopa Komisjoniga on Eestis teavitusüksuste juures avatud neli uut *Europe Direct* infopunkti.

Euroopa Liidu teabevahetuspoliitika taotleb seevastu iseseisva poliitikavaldkonna õigusi (KOM (2006) 35 lõplik; Kurpas *et al*/2006). 2005. aastal kiideti heaks komisjoni tegevuskava, et parandada Euroopa kohta teavitamist. Pärast põhiseaduse lepingu tagasilükkamist Prantsusmaa ja Hollandi rahvahääletustel võeti vastu demokraatia, dialoogi ja diskussiooni D-kava. Seejärel avaldati Euroopa teabevahetuspoliitika kohta valge raamat. Nendes dokumentides väljendavad Euroopa Liidu institutsioonid ühtset tahet kuulata kodanikke, teadvustada Euroopa Liidu lisaväärtusi ja suhelda kohalikul tasandil (European Commission 2005). Euroopa Komisjoni ja Euroopa Parlamendi esindused avasid Tallinnas oma infokeskuse ja konverentsisaaliga Euroopa Maja. Mitmesuguste reklaamivõtetega suunatakse kodanikke pöörduma küsimustega Euroopa Liidu teabevõrgustiku poole. See, et inimesel on võimalik ka oma kodukoha lähedal asuva Eesti teabevõrgustiku poole pöörduda, ei paista kusagilt välja.

Artiklis püütakse selgitada, miks on vaja ajakohastada Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustikku ning leida teid, kuidas seda teha. Uurimine on tihedalt seotud mitme valdkonnaga – näiteks infovajadus, rahastamine, poliitiline tahe –, seetõttu ei pakuta välja ideaalmudelit, vaid piirdutakse valikuvõimaluste kaalumisega. Teabevõrgustiku taktikalist tegevust käsitletakse minimaalselt, sest see sõltub otseselt valitavast strateegiast ja eesmärkidest.

Informatsioonile inimlikum nägu

Euroopa Liidu teabevahetuspoliitika uut lähenemist arvestades võib tekkida küsimus, kas selle kõrvale on vaja riigi teabevõrgustikku. Nõrga kajana Euroopa Liidu teabevahetuspoliitikale kindlasti mitte, kuid riigi teabevõrgustik tegeleb selliste ülesannetega, mida Euroopa Liidu ulatuses on raske teha.

Esiteks on Euroopa Liidu teabevahetuspoliitika uus lähenemine orienteeritud demokraatia laiendamisele. Seda eesmärki on kritiseeritud seisukohast, et juurdepääs otsustusprotsessi jälgimisele ei tähenda suuremaid õigusi otsustamisel (Cammaerts 2006). Samal ajal on suuremate õiguste andmine kodanikuühiskonna organisatsioonidele jt huvirühmadele Euroopa Liidu otsustusprotsessis komplitseeritud. Mõeldav oleks kodanikuühiskonna lõimumine riigi otsustusprotsessi, mis aitaks kaasa suuremale diskussioonile.

Kodanikuühiskonna kui kommunikaatori olulist rolli arvestades on selle osalust suurendavad algatused samm õiges suunas (Council of the... 2006). Kohalik teavitaja võib näiteks õiget seminariteemat, esinejaid ja sihtrühma valides olla lüli, kes aitab kohalikku huvirühma avalikku sfääri kaasata.

Teiseks väljendab valge raamat teabevahetuspoliitika eesmärki anda Euroopa Liiduga seotud informatsioonile n-õ inimlik nägu (KOM (2006) 35 lõplik), mille poole peaksid püüdlema nii Euroopa Liidu institutsioonid kui ka liikmesriigid (Eesti kommentaarid... 2006). Inimliku näo all võib mõista Euroopa Liidu lisaväärtusi kodanike igapäevaelus, sest on leitud, et liikmesriikide kodanikud lähtuvad Euroopa Liidu demokraatlikkuse hindamisel liikmesriigi kulutustest ja saadavast kasust (Karp *et al* 2003). Inimlikku nägu on lihtsam selgitada kohalikele kogemustele ja näidetele tuginedes. Jälgides avalikkuse küsimusi ja kommentaare, saab kohalik teavitaja õigel ajal takistada müütide tekkimist või valede seoste loomist.

Kolmandaks nimetatakse riikide parlamentide nõrka osalust teavitamisel (KOM (2006) 35 lõplik; Kurpas *et al* 2006), see tähendab, et teabevahetuspoliitika elluviimisel vajatakse partnerit. Riigikogu osalus Eesti Euroopa Liidu teabetegevuses suurendaks läbipaistvust – saaks selgemaks, mis on Euroopa Liidus Eesti prioriteedid ja miks. Paremalt juhul kujuneksid ka erakondadel Euroopa Liidu küsimustes selgemad ja ühtsemad seisukohad, mis aitaksid kaasa diskussioonile ja meediakajastuste kasvule. Meediakajastused panevad laiema avalikkuse kaasa mõtlema ning poliitikute Euroopa Liidu teemaline debatt suurendab aktiivsust järgmistel Euroopa Parlamendi valimistel. Mõlemal juhul tekib kaasamõtlejail küsimusi, millele vastamiseks on loodud Euroopa Liidu teabevõrgustik.

Valikuvõimalusi struktuurimuutusteks

Et avalikkus ei osaleks debatis ainult küsimuse–vastuse vormis, tuleb demokraatlikus ühiskonnas arendada kodanikest, kodanikuühiskonna organisatsioonidest ja poliitikutest koosnevat avalikku sfääri. Tegemist on mõistega, mis eeldab avalikku debatti ühishuvi teemadel ning kus vastuvõetava kompromissini viib parima argumendi jõud (Kurpas *et al*

2006). Avaliku sfääri üheks tugisambaks Euroopa Liidu debatis võiks saada ajakohastatud struktuuri ja sidusrühmadega Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustik.

Demokraatliku riigina on Eesti seadnud valitsuskommunikatsiooni eesmärgiks mitte ainult kodanike informeerimise, vaid kahe-suunalise teabevahetuse, mida iseloomustab kaasamine. Sümmeetriline ehk kahe-suunaline kommunikatsioon, kus info andja on info saajaga dialoogis, on ideaal, mille poole demokraatlikus ühiskonnas enamasti püüeldakse (Grunig *et al*/2002). Et Eestis on Euroopa Liidu alane kommunikatsioon osa valitsuskommunikatsioonist (<http://www.valitsus.ee/brf/?id=35067> - 3.04.2007), võiks kaaluda võimalusi panna ka Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustik teenima kahe-suunalise kommunikatsioonipõhimõtte huve.

Euroopa Liidu teabetegevuse õigusliku alusena sätestab Vabariigi Valitsuse seaduse paragrahvi 84 lõige 131 maavanema pädevusena maakonnas Euroopa Liiduga seotud riigisisese teavitustegevuse korraldamise. Regioonaministri määruse «Maavalitsuste asukoha ja struktuuri kinnitamine» lisades on iga maavalitsuse puhul näha, milline osakond korraldab Euroopa Liiduga seotud riigisisest teavitustegevust (RTL 2006, 33, 594). Riigikantselei ülesanne on valitsuse ja peaministri avalike suhete korraldamine ning Euroopa Liiduga seotud riigisisene teavitustegevus (Riigikantselei põhimäärus, § 3 lõige 6. - RT I 2006, 60, 449). Valitsuse kommunikatsioonibüroo põhiülesandeid on Euroopa Liiduga seotud riigisisese, kodanikele suunatud teabelevi korraldus, mida täidab büroosse kuuluv Euroopa Liidu teabetalitus (valitsuse kommunikatsioonibüroo põhimäärus 2004). Ent ükski õigusakt ei näe ette, kuidas teabetegevust korraldada - täiskohaga ametniku, infopunkti, infoürituste, trükiste, elektrooniliste vahendite või stendi abil. Kahe-suunalise kommunikatsiooni ehk dialoogi tekkeks ei sobi nimetatud kanalite kasutamine üksi, vaid kombineeritult.

Õigusaktidest ilmneb, et Euroopa Liidu teabetegevust korraldavad nii siseministerium, kelle haldusalas on maavalitsused, kui ka Riigikantselei Euroopa Liidu teabetalitus. Praktikas koordineerib maavalitsuste ametnike Euroopa Liidu teavitustööd Euroopa Liidu teabetalitus, samal ajal ei ole võrgustiku koordinaatoril otsesid võimalusi ise teabevõrgustikku ajakohastada, näiteks ühtlustada teavitajate ametijuhendeid või reguleerida teabetegevusele kuluvat aega. See on siseministeriumi ja maavalitsuste pädevuses.

Teavitajate valik ja paiknemine

Koordinaatori otsustusõigus on tähtis teavitajate valimisel ja nendele ülesannete seadmisel. Teavitaja peab tundma peale Euroopa Liidu ka organiseerimistööd ja suhtekorraldust. Näiteks leiab Euroopa Liidu teabetalitus, et usalduslikud suhted ajakirjandusväljaannetega on kriitilise tähtsusega (Eesti kommentaarid... 2006) ning seab nende loomise teavitajate ülesandeks. Pikaajalised koostöösuhted ajakirjanikuga ning sõnumite edastamine ja intervjuude andmine eeldab professionaalsust, kuid maakondliku teabevõrgustiku liikmed ei ole enamasti kommunikatsiooniala professionaalid.

Kommunikatsioonivahendite kasutamise oskust ei tohi samuti alahinnata - nii informatsiooni selget ja sisutihedat esitust, head keelekasutust, sihtrühma arvestavat kohandamist, dubleerimise vältimist (Council of the... 2006) kui ka online- andmebaaside ja blogidega kursis olemist (Goldstein 2004). Praegu täidavad teavitaja ülesandeid maavalitsuste

majandusarengu, tervishoiu, informaatika ja rahvastikutoimingute ning arendus- ja planeeringute osakondade spetsialistid (<http://www.riigikantselei.ee/?id=4981>). See tingib teavitajate erineva tööspetsiifika ja töökeskkonna ning pärsib koostoiimet.

Seega on valida kahe alternatiivi vahel – muuta koordinaatorit või võrgustikuliikmete institutsioonilist kuuluvust. Kui Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustikku koordineeriks siseministerium, ei oleks takistuseks enam otsustusõiguse puudumine. Kuid asemele tuleksid uued küsimused – *Europe Direct* infopunktide koordinaator Eestis on Riigikantselei (mis jätkaks tegutsema kaks koordinaatorit), ministeriumil puuduvad või on vähesed koostöösuhted teiste Euroopa Liidu infokeskustega Eestis ja teistes riikides.

Teiste riikide praktikast võib leida näiteid, kus teabevõrgustikke koordineerib välisministerium, parlament või valitsus. Välisministeriumi ja Riigikogu puhul jäävad Eesti kontekstis kehtima siseministeriumi juures nimetatud vastuargumendid. Kui teabevõrgustiku koordinaator oleks mõni Riigikogu üksus, võiks see hüpoteetiliselt debatti suurendada. Parteipoliitika vaatekohast tasub silmas pidada juhtu Suurbritannia avalikust sfäärist, kus Leiboristliku Partei ja Konservatiivse Partei konkureerimine on tekitanud ebakindluse: debatid on pigem suletud ning neis domineerib eliit, mis kokku vähendab avalike osapoolte seisukohavõtude legitiimsust (Statham, Gray 2005).

Eestis on Riigikantselei Euroopa Liidu teabetalitus valitsuskommunikatsiooni osana oma koha leidnud, olemas on Euroopa Liiduga ühinemise eelne teavituskogemus ning teabealased koostöösuhted Euroopa Liidu institutsioonide ja liikmesriikidega.

Otsustusõiguse barjääri võrgustiku toimimise üle kaotaks teavitajate kuulumine Riigikantselei koosseisu. Võrgustiku liikmed peaksid paiknema eri piirkondades, tähtis on ka teavitaja nähtavus ja juurdepääsetavus kodanikele. Praegune teavitaja paiknemine maavalitsuses ei ole mõjus, ta pole nähtav. Teavitaja juurde pääsemiseks tuleb kõigepealt leida õige kabinetiuks, oluline võib olla ametiasutusse mineku emotsionaalne aspekt.

Mitte kinnises kabinetis

Riigikantselei koosseisu kuuluv Euroopa Liidu teavitaja võiks töötada näiteks raamatukogu juures. Kahekümnel keskraamatukogul oli 2006. aastal kokku 2 349 928 külastust. Kümnekonna aasta jooksul on ehitatud või täielikult renoveeritud üheksa keskraamatukogu, lugemistingimusi on parandatud kõikjal. Avardunud arvutikasutamismõimalused toovad raamatukokku lugemishuviliste kõrval teisigi elanikke.

Peale raamatukogude tuleksid kõne alla ka muud riigi võrgustikud, näiteks Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse maakondlikud arenduskeskused. Nende lisaväärtus oleks spetsiifiliste ettevõtlusküsimuste lahendamine kohapeal. Teavitajate asukohana võib kaaluda ka kohalikke omavalitsusi või jätkuvalt maavalitsusi, kuid see ei tohi olla kinnine kabinet.

Eduka teabevõrgustiku näite leiab Soomest, kuhu on lõimitud Euroopa Komisjoni ja liikmesriigi asutusi kaasrahastav Europe Direct infopunktide võrk. Eesti kontekstis võib selle mudeli puhul probleeme tekitada teavitusprioriteetide seadmine. Näiteks kas Euroopa

Komisjoni töötajate liikuvuse teavitusprioriteet (2006. aasta oli Euroopa Liidu töötajate liikuvuse aasta ja seetõttu oli avalikkuse teavitamine teise liikmesriiki töölemineku võimaluste kohta prioriteetne) kattub Eesti valitsuskommunikatsiooni prioriteetidega?

Eesti Euroopa Liidu teavitajate ühtlustatud ülesanded, tegutsemispõhimõtted ning vahetu aruandlus Riigikantseleile toetaksid valitsuse kaasamispoliitikat. Võrgustiku ajakohastamisel tuleb pöörata tähelepanu järgmistele asjaoludele:

1. teavitada avalikkust, millist informatsiooni Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustik ja teised võrgustikud vahendavad;
2. kokkuvõtete ja järelduste tegemiseks on vaja ühtlustada teabevõrgustiku päringute statistika- ja analüüsimeetodeid. Teabevõrgustiku liikmed edastavad oma tegevusaruannetes ülevaadet avalikkuse küsimuste ja hoiakute kohta, kuid ei paku organiseeritud sisendit;
3. kui päringute analüüsi kvalitatiivsed ja kvantitatiivsed meetodid on ühtlustatud, saab nende põhjal koostada usaldusväärse koondaruande. Sellel dokumendil oleks kaks olulist väljundit:
 1. teavitajatele tervikpildi saamiseks ja
 2. valitsuse kaasamispoliitikasse panustamiseks;
4. Eesti Euroopa Liidu kommunikatsioon on osa valitsuskommunikatsioonist, seega võiksid selle eesmärgid olla seotud rohkem valitsuse prioriteetidega kui Euroopa Komisjoni teavitusprioriteetidega. Näiteks on valitsuse eesmärgid Saksamaa eesistumisperioodil muu hulgas jätkata Euroopa Liidu laienemisprotsessi, tagada energiavarustuskindlus, kaotada maksutakistused siseturul, ühineda tähtaegselt Schengeni viisaruumiga. See toetaks Eesti avaliku sfääri arengut. Eesmärkidest lähtudes tuleks prioriteetsete sihtrühmadena vaadelda valdkonniti kodanikuühiskonna organisatsioone. Tõhusa teabetegevuse eelduseks oleksid ka Eesti Euroopa Liidu kommunikatsioonistrateegia ja teabetegevuse eesmärgid määravad dokumendid ning nende kompaktne kättesaadavus. Eesmärgid täita aitaks teavitajate osalus sihtide sõnastamisel.

Tõhusad sidusrühmad

Kahesuunalise kommunikatsiooni tõhustamiseks tuleb pöörata enam tähelepanu sidusrühmadele, kes toetaksid teavitajate tööd ning saaksid poliitika kujundamisel kasutada tagasisidet.

Esiteks võiks kaaluda, kas suurendada parlamendi kui olulise sidusrühma rolli avalikkuse teavitamisel. Edasise analüüsi teema oleks näiteks Riigikogu Euroopa Liidu asjade komisjoni võimalik osalus Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustiku töös. Piirava asjaoluna tuleb arvesse võtta, et üldiselt ei ole Euroopa Liidu Nõukogu koosolekutega seotud valitsuse dokumendid avalikud. Tavaliselt kehtib piirang Eesti seisukohtade avaldamiseni asjaomase valdkonna nõukogus. Massiteabevahendid aga saavad komisjoni iganädalase tegevuskava ning võivad pärast komisjoni koosolekut esitada liikmetele küsimusi ja paluda neilt kommentaare (<http://www.riigikogu.ee/?id=33673> - 3.04.2007).

Teiseks oluliseks sidusrühmaks võib pidada Riigikantselei Euroopa Liidu sekretariaati. Sekretariaat koordineerib muu hulgas Euroopa Ülemkogu ja valitsusjuhtide kohtumiste riigisisest ettevalmistamist ning Vabariigi Valitsuse strateegiadokumentide ettevalmistamist ja kujundamist Euroopa Liidu poliitika valdkondades; osaleb riigi seisukohtade ettevalmistamises ning nõustab valitsust ja peaministrit Euroopa Liidu üld- ja institutsionaalsetes küsimustes, laienemise, välissuhete, justiits- ja siseküsimustes ning majandus- ja rahandusküsimustes, samuti läbirääkimistel Euroopa Liidu esmaste õigusaktide ettevalmistamisel (Euroopa Liidu sekretariaadi... 2006).

Toimiva koostöö kohaselt tutvustab sekretariaadi juht igas kvartalis Eesti prioriteete teabevõrgustiku liikmetele. Kuigi see on tähtis, on jällegi tegemist informeerimise ehk ühesuunalise protsessiga. Samm dialoogi suunas oleks see, kui arutatakse võimaliku teavitaja koondaruannet ja/või korraldatakse sekretariaadi liikmetega teavitajate organiseeritud sihtrühmadele seminare.

Kolmandaks tuleks kaaluda ministeeriumide suhtekorraldajate (taas)kaasamist Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustikku. Selle sidusrühma tähtsust toetab põhimõte, et Euroopa Liidu kommunikatsioon Eestis on valdkonnapõhine. Ministeeriumide suhtekorraldajad täidavad muu hulgas järgmisi ülesandeid: töötavad välja ja viivad ellu ministeeriumi kommunikatsioonistrateegiat; kujundavad ja jälgivad avalikku arvamust, analüüsivad seda ning informeerivad ministeeriumi juhtkonda; teavitavad avalikkust ministeeriumi ja selle valitsemisala asutuste tegevusest; koostavad ja edastavad pressiteateid, korraldavad ajakirjanikele pressikonverentse, infotunde, teabepäevi ja koolitust ning vastavad ajakirjanike päringutele (<http://www.valitsus.ee/brf/?id=35067> - 3.04.2007). Sidusrühma olulisim lisaväärtus teabevõrgustikule on suhtesüsteem valdkonna huvirühmadega.

Meedia üksi ei suuda lünka täita

Ajakirjandus on avaliku sfääri arengus tähtis tegur ning peaks olema ka tähtsamaid sidusrühmi Euroopa Liidu teabetegevuses. Kümne Euroopa ülikooli uurimisprojektis, milles osaleb ka Tartu Ülikool, oletatakse, et raskused Euroopa Liidust informeerida ei seisne infonappuses, vaid interpretatsioonis (Adequate Information... 2007). Ametlikke allikaid interpreteerib meedia, kuid ei suuda seda lünka üksi täita. Kohalikku meediat saaks täiendada ajakohastatud Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustik, mis toimiks koostöös sidusrühmadega. Nii Riigikogu Euroopa Liidu asjade komisjoni ja Riigikantselei Euroopa Liidu sekretariaadi kui ka ministeeriumide suhtekorraldajate vahendusel leitud ametnikud on pädevad ametlikke allikaid interpreteerima.

Kommunikatsioonistrateegia koostamisel ja asjakohase taktika elluviimisel tuleb sidusrühmana arvestada ka Euroopa Komisjoni Eesti esinduse ja Euroopa Parlamendi infobürood Eestis. Seda eelkõige vältimaks dubleerimist ning leidmaks võimalusi Eesti ja Euroopa Liidu teabevahetuspoliitika sünergia tekkeks.

Võrgustiku ajakohastamisel, sidusrühmade valimisel ja nendega koostöösuhete sisseseadmisel tuleks kindlaks määrata kasutatavad kanalid. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia abil võib saavutada senisest mitmekülgsema teabevahetuse

erinevates Eesti piirkondades. Euroopa Liidu Nõukogu hinnangul on silmast silma kohtumised tõhusad, kuid piiratuma juurdepääsuga kui audiovisuaalsed kanalid. Tähtis on poliitikute ja arvamusteadlaste osalus (Council of the... 2006). Näiteks võib mõelda kombineeritud koostöövormile, mis hõlmab nii nimetatud sidusrühmade osalust kui ka audiovisuaalsete kanalite kasutust. Ka ei paku Eestis üksi teavitaja interaktiivse suhtluse online-võimalust Internetis.

Siiski on leitud, et Interneti mõju ei tohiks üle hinnata. Näiteks on Tulevikukonveni elektroonilise foorumi kontekstis järeldatud, et kuigi kommunikatsioonitehnoloogia võimaldab rahvusvahelist ideevahetust jpm, ei vii Internet ise suurema või parema demokraatiani. Demokraatlike väärtuste ja põhimõtetega online-protsess (dokumentide kättesaadavus, kommenteerimisvõimalus) peaks olema seotud offline-läbirääkimis- ja elluviimisreaalsusega (osalusõigus). Vastupidine areng suurendaks kodanikuühiskonna pettumust ja põhjustaks osavõtmatus (Cammaerts 2006). Arvestada tuleb ka sihtgrupiti erinevate arvutikasutusoskuste ja infootsikaitumisega.

Kokkuvõtteks

Eesti Euroopa Liidu teabevõrgustiku probleem on seotud ühelt poolt võrgustiku toimetamismehhanismidega, teiselt poolt palju laiemate küsimustega – mis eesmärki võrgustik teenib, millistele riigi suveräänsuse seisukohalt olulistele küsimustele saab võrgustik kaasa aidata. Eesti Euroopa Liidu kommunikatsiooni üldeesmärk peaks kattuma Euroopa Liidu teabevahetuspoliitika sihiga: rakendada kommunikatsioon demokraatia tugevdamisse. Ainult siis, kui Eesti järgib Euroopa Liidu initsiatiivi ajakohastada teabevahetuspoliitikat, saab tekkida sünergia Euroopa Liidu ja riigi kommunikatsioonipoliitika vahel.

Kasutatud kirjandus

Adequate Information Management in Europe (2007). – <http://www.aim-project.net/> (3.04.2007).

Cammaerts, B. (2006). The eConvention on the Future of Europe: Civil Society and the Use of the Internet in European Decision-making Processes. – Journal of European Integration, Vol 28, No 3, July, pp 225–245.

Council of the European Union (2006). Report on Member States' information and communication activities during the reflection period. – <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/06/st09/st09701-re01.en06.pdf>(03.04.2007).

Eesti kommentaarid valgele raamatule (2006). Riigikantselei Euroopa Liidu teabetalitus.

Euroopa Liidu sekretariaadi põhimäärus (2006). – <http://www.riigikantselei.ee/?id=6741>(3.04.2007).

European Commission (2005). Action Plan to Improve Communicating Europe by the Commission. – http://ec.europa.eu/dgs/communication/pdf/communication_com_en.pdf (3.04.2007).

Goldstein, G. (2004). A Strategic Response to Media Metamorphoses. – Public Relations Quarterly, Vol. 49, Issue 2, pp 19–22.

Grunig, L. A., Grunig, J. E., Dozier, D. M. (2002). Excellent Public Relations and Effective Organizations: A Study of Communication Management in Three Countries. Mahwah (NJ); London: Lawrence Erlbaum Associates.

Karp, J. A., Banducci, S. A., Bowler, S. (2003). To Know it is to Love it? Satisfaction with Democracy in the European Union. – Comparative Political Studies, Vol 36, No 3, pp 271–292.

KOM (2006) 35 lõplik. Valge raamat Euroopa teabevahetuspoliitika kohta. Brüssel, 1.2.2006.

Kurpas, S., Brüggemann, M., Meyer, C. (2006). The Commission White Paper on Communication: Mapping a Way to a European Public Sphere. CEPS Policy Brief. No 101 /May, pp 1–8.

Maavalitsuste asukoha ja struktuuri kinnitamine. – Riigi Teataja Lisa 2006, 33, 594.

Riigikantselei põhimäärus. – Riigi Teataja I 2006, 60, 449.

Statham, P., Gray, E. (2005). The Public Sphere and Debates about Europe in Britain: Internalized and Conflict Driven? – Innovation, Vol 18, No 1, pp 61–81.

Vabariigi Valitsuse seadus. – Riigi Teataja I 1995, 94, 1628; 2006, 14, 111.

Valitsuse kommunikatsioonibüroo põhimäärus (2004).
– <http://www.riigikantselei.ee/?id=2721> (30.03.2007).